

שארית מנחם

אמרות טהורות, דיבורים קדושים, ערכים ומתוקים, בדרך פרד"ם
מאת כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי מנחם מענדיל מווישיװא זי"ע

פרשת וארא

יוצא לאור ע"י

מכון

ברכת נפתלי

להוצאת ספרי רבוה"ק זצלה"ה

ע"ש הרה"צ רבי נפתלי צבי בן כ"ק

אדמו"ר רבי ברוך זצ"ל מווישיװא

מאנסי נ"י

מרומו בהמשך הפסוק בחומר ולבנים, בין החיים המלובשים בחומר בגוף, ובין המתים המלובשים לבנים בגדי מתים, וגם הנשמה הוא בבחינת לבנ"ת הספיר כידוע מספה"ק, ומשו"ה מררי"ם עולה גוף ונשמה"ה צער החיים והמתים, וענין זה אפשר להעמיס גם בכונת המגיד וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, דהמרבה היינו שמוספר שגם לאבותינו היה ישועה ומרבה הישועה ומרחיבה, אז הרי", כלומר הרי" שנים שהיו במצרים ג"כ משובח פי' שיצאו בזמנם משום שצער האבות השלים.

והנה עוד מובא בספה"ק דעל שיצאו בני"י ממצרים קודם זמנם הוצרכו להשתעבד בגלויות, והגלויות משלימים לת' שנים. אך לפמשי"כ דצרת האבות השלים, נמצא יצאו בזה ידי חובת השיעבוד ועי"כ יהיו נפטרים משעבוד ד' מלכויות, ואין קטרוג ח"ו ויפטר מן הגלות כי צער אבותינו השלימו. ועפי"ז נבוא לביאור הפסוק וארא אל אברהם וגו' ופרשי" אל האבות, כלומר שהיה להם צער כמו אב על בן, אע"פ שהם בעולם האמת מ"מ מצטערים בצער בניהם, ע"כ והוצאתי אתכם "מתחת" סבלות מצרים, אע"ג שעדיין הוא מתחת הזמן הקצוב ולא נשלם, כיון שע"י צער אבותם נשלם הזמן.

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי וגו'. וברשי" ז"ל וארא אל האבות, ובפסוק ה', וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי. אפשר לומר הנה סתם עבד קנוי לעולם והוא מתיאש משחרורו וסובל העבדות, והנה איתא במס' ברכות (ה' ע"א) מה ברית האמור במלח ממתקת את הבשר אף ברית האמור ביסורין יסורין ממרקין עוונותיו של אדם, והנה הדבר פשוט שמלח ממתק את הבשר הוא רק אם שמים מלח כפי צורך אבל אם מרבים במלח הוא מקלקל, וזש"ה וגם אני שמעתי את נאקת בני"י אשר מצרים מעבידים אותם, פי' שעושים אותם בבחינת עבד להתיאש מן הגאולה, והוא מטעם רבוי היסורים שהם בבחינת מלח כנ"ל המקלקל את הבשר בריבוי, ואזכור את בריתי ברית

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה', ובפסוק ה', והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אותה מורשה לכם אני ה'. י"ל דהנה לפעמים נראה שהקב"ה מתנהג במדה"ד ר"ל, אבל באמת הכל לטובה ולרחמים, כי אע"פ שבשמים הוא מתנהג בדיון, מ"מ על הארץ מצד חומריותה הוא מלא רחמים. וידוע מזוה"ק דאתה רומז על רחמים ע"ד אתה כהן לעולם (תהלים ק"י ד), וכהן הוא סטרא דחסד כידוע, וזשה"כ (קהלת ה' א') כי אלהים בשמים ואתה על הארץ ע"כ יהיו דבריך מועטין, היינו כי אלהים מדה"ד זה רק בשמים, ו"אתה" שהוא רחמים כנ"ל על הארץ, ע"כ יהיו דבריך נגד הש"י מועטין ולא להתרעם ח"ו על מידותיו יתב'. וזש"ה וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' היינו שגם מדת הדין בארץ הוא רחמים, והבאתי אתכם אל "הארץ" דייקא, אשר נשאתי את ידי, יד החזקה בחינת דין, נשאתי אותה לשתפה לאני ה' מקור הרחמים.

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב וגו'. וברשי" וארא אל האבות, ויל"פ כונת רשי" ז"ל בהקדים תירוץ הקדושת לוי זצ"ל על השלמת הת' שנים במצרים, שנצטרף גם צער אבותינו הקדושים אשר בארץ המה, וז"ש לאאע"ה ידוע תדע, בקבר, כי גר יהי זרעך וע"י הצער יהיה נחשב כאילו ועבדום ועינו אותם ד' מאות שנה, ובה יתפרש המשך הפסוק ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, דכיון שיצאו בזמנם, א"כ אין להם דין בורח דמבואר בקידושין (ט"ז ע"ב) דאין לו הענקה, וא"כ בדין מגיע להם הרכוש גדול מטעם הענקה.

ועפי"ז יל"פ מאמר המגיד בהגדה של פסח, מרור זה שאנו אוכלים על שום מה, כלומר למה לנו לעשות זכר למרירות בזמן שאנו עוסקים בשמחה, ומתריץ על שום שמררו המצרים את חיי "אבותינו" הק' במצרים ואבותינו היינו האבות הקדושים אשר בארץ המה שאף הם הצטערו ע"י עבדות מצרים, שנאמר וימררו את חייהם של ישראל, "את" לרבות צער אבותיהם, וגם

שפרש"י וארא אל האבו"ת, דהר"ת היא תורה וגדולה במקום אחד כדאי בני"ק של אאמו"ר הק' זצלה"ה, ר"ל שהקב"ה מתגלה אל הצדיקים וחפץ בהם בזכות שמבקשים רחמים על בני דורם בגשמיות וברוחניות, היינו תורה וגדולה במקום אחד עלינו ועכ"א.

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי וגו' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבודתם וגו'. אפשר לומר דמתחלה עבדו רק לצורך המלכות כמו"נ (לעיל א' י"א) ויבן ערי מסכנות לפרעה, ואח"כ העבידו כל אחד מהמצרים את בני"ל לצורכיהם הפרטיים וזה נחשב להם עבודת פרך, וזה מאמר הכתוב (שם שם י"ג) ויעבידו מצרים את בני"ל בפרך וימררו את חייהם וגו', כי היה להם מר מאוד להיות עבדים לעבדים, וזה גם מרומז בפסוק (שם ג' ט') ועתה הנה צעקת בני"ל באה אלי וגו' אשר מצרים לוחצים אותם, והכונה דהלחץ הוא אשר עם מצרים ולא רק המלכות לוחצים אותם. וז"ש פרעה (להלן ט' כ"ז) ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים, דייקא ועמי שהעבידו אותם שלא עפ"י הגזירה. ובד"ז יבואר הפסוק בברית בין הבתרים (בראשית ט"ז י"ד) וגם את "הגוי" אשר יעבודו דן אנכי, ר"ל המון העם אשר יעבודו חוץ מהמלך דן אנכי, וגם המשך הפסוק ואחרי כן יצאו ברכוש גדול יתיישב דעפ"י האמור גם נוכל לתרץ אמאי יצאו ממצרים קודם הזמן של ארבע מאות שנה, דא"ל שזה גם השלים את הזמן של ת' שנה, וממילא מגיע להם הענקה מכיון שיצאו בזמן ולא הו' להו דין בורח המבואר בקידושין (ט"ז ע"ב) דאין לו הענקה, וע"כ יצאו ברכוש גדול, ועפ"י יבוארו הפסוקים שלפנינו וגם אני שמעתי את נאקת בני"ל אשר מצרים דייקא העם חוץ מעבדי המלך מעבידים אותם, ואזכור את בריתי של בין הבתרים, והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבודתם דייקא כנ"ל.

והנה איתא בספח"ק דגם רבוי העם השלים את הזמן, וזה שאמר הכתוב (לעיל ג' ט"ז) פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים, פקד היינו לשון מנין רומז לריבוי העם שהשלים, וגם את העשוי לכם במצרים כלומר ע"י המון עם מצרים, וכל זה ישלים זמן השיעבוד ואומר אעלה אתכם וגו'. וי"ל דמשו"ה נבחר משרבע"ה להיות רועה נאמן של ישראל כי הלך חוץ לפלטרין של מלך לראות מה עושים פשוטי עם מצרים עם אחיו, ואעפ"י שנתגדל בבתי המלך הקטין את עצמו להסתכל במצבם של כל אחד מיישראל וכמו שפירשנו למעלה בפר' שמות בפסוק וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו, דר"ל וירא בסבלותם וירא איש מצרי פשוט מכה איש עברי מאחיו, ויפן כה וכה וירא כי אין איש, שאין המצרי איש חשוב משרי המלך, לכך ויך את המצרי, מכיון שהגזירה היתה רק לפרעה.

מלח שכן מעט ממנו טוב ולא הרבה, ומשו"ה צריך אני לשים כבר קץ לסבלם.

והגם שאפילו הגלות הוא חסד והראיה שאאע"ה שהוא מדת החסד בחר בשעבוד מלכיות (בר"מ"ד כ"ד), מ"מ עם ישראל אינו יכול לקבל רוב טובה, והראיה מבריאת העולם שהוא חסד גדול כמו"נ (תהלים פ"ט ג') עולם חסד יבנה, ואעפ"כ נקרא שדי שאמר לעולמו די, מזה ראייה שגם לחסד צריך לאמר די, ועפ"י י"ל פ"מ ש"חז"ל (בראשית רבה פ' צ"ב) עה"פ (בראשית מ"ג י"ד) ואל שדי יתן לכם רחמים, מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותינו די, פי' מי שאמר לעולמו די אע"פ שהוא חסד, יאמר לצרותינו אף שהם חסדים די, ונוכה לחסדים ורחמים גלויים. ועפ"י נבוא בביאור פרש"י עה"פ וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ופרש"י אל האבות, שפירושו רצון כמו ולא אבה ה' השחיתך (דברים י"ז), יען שהם לא נתיאשו ורצו בהגאולה כנ"ל שנלמד משם שדי ועי"כ המשיכו גאולה כנ"ל.

וארא אל אברהם וגו' באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם. י"ל עפ"י מ שפרשנו הפסוק בירמי' (ל"א ג') מרחוק ה' נראה אלי, כי רחוק גימ' שדי"ג, ובמילואו כזה שיי"ן דלי"ת יו"ד יש באמצעו שני יודין עם ו' שעולה כ"ו שם הוי"ה ית' שמו, וזהו מרחוק בהסתר נראה ה' שם הוי"ה שם הרחמים, אבל הוא בהסתר גדול, (כי נצרך לחשוב רחוק למספרו והדלית ביו"ד), וזה נרמז בתהלים (י"א) למה ה' תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה, פי' למה ה' שהוא שם הוי"ה, תעמוד ברחוק, בהסתר, ועי"ז תעלים לעתות בצרה רח"ל שכל הצרות נמשכים מהסתרת פנים עדה"כ ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא על כל הרעה וגו' (דברים ל"א י"ח), וזה גם נרמז במה שאמר הקב"ה למשה רבינו ע"ה וארא אל אברהם יצחק ויעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם, והיינו וארא בשם שדי"ג, השם שגימ' רחוק, ושמי ה' שם הרחמים שם הוי"ה שנרמז בתוכו לא נודעתי להם, שבתוכו טמון גם אהבה.

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב וגו'. ובפרש"י וארא אל האבות, ובד"ה וידבר, דבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה וכו', י"ל עפ"י מה שפרשו בספרים דידוע שרצון העליון הוא שהצדיק יבקש רחמים על דורו תיכף ומיד, וגבי משרבע"ה כתוב (לעיל ה' כ"ב) וישב משה וגו' למה הרעותה, שהתיישב בדעתו אם לאמר למה הרעותה או לאו, ועל זה דבר אתו משפט על שהקשה, כלומר שהיה קשה בעיניו ולא ידע אם לאמר למה הרעותה, ונאמר לו אני ה' רצוני בזה שהצדיק יבטל גורתי ורצוני זה כבודו, וכדאי בספח"ק נועם אלימלך לפרש מה שאומרים הנוי והנצח לחי עולמים, פי' דזה שיהיה נאה לו אעפ"י שמנצחים אותו, זה אינו רק גבי חי העולמים ית"ש, וכדמצינו בחז"ל (ב"מ נ"ט ע"ב) קמחיך ואמר נצחוני בני. וזה

וזאת תורת המסורה לכן אמור לבני אני ה', לכן אמור לו הנני נותן לו את בריתי שלום (במדבר כ"ה י"ב). ולפי הנ"ל י"ל דכמו שאמרתי לבני שברצוני לתת להם א"י בזכות עצמם, ואשר זה מרומז באומרו אני ה' וכן"ל, כן אמור לו הנני נותן לו מצד עצמי את בריתי שלום, ואעפ"י שהיה מיוחס לא זכה לכהונת עולם רק תחת אשר קנא במס"נ מצד עצמו, וכ"ה באמת, וכמו"כ מצינו בקריעת ים סוף כאשר מסרו נפשם אצל הים אמרו ויהי "לי" לישועה (שמות ט"ו ב), פ"י מצד עצמינו, ע"כ זה אלי וכל אחד ראה, וכפירש"י שם והיו מראין אותו באצבע ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים. כן נזכה בב"א.

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי וגו'. אפשר לומר דהנה עיקר גדול לבן ישראל לעבודת השי"ת שידע שהוא בן מלך ע"ד ויגבה לבו בדרכי ה', והמצרים רצו לעשותם בחינת עבדים כמש"נ (שמות א' י"ג) ו"יעבידו" מצרים את בני ישראל, וזה שאמר וגם אני שמעתי וגו' אשר מצרים "מעבידים" אותם, ואזכור את בריתי לאבותם ולזרעם אחריהם שיהיו בבחינת בני בכורי ישראל (שם ד' כ"ב).

לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו' ולקחתי אתכם לי לעם וגו'. עפ"י מה שתירצתי קושית הרא"ש במס' ר"ה (י"ז ע"א) דאיתא שם ויקרא ה' ה' אני הוא קודם שיחטא אני הוא לאחר שיחטא, ומקשה שם הרא"ש למאי צריך רחמים קודם שיחטא עיי"ש, וי"ל שהרחמים הוא שמצד בעת הדין המצוות ומעשים טובים שעתידי האדם לעשות, אבל בחטא אינו מצד מה שעתידי לחטוא, ולכן כששאל משרע"ה (שמות ג' י"א) וכי אוציא את בני ישראל ממצרים, ופירש"י ז"ל מה זכו ישראל שתעשה להם נס ואוציאם ממצרים, א"ל הקב"ה לכן אמור לבני ישראל אני ה', אני הוא שמצד הטוב העתידי להעשות, וזה ממדת רחמנותי. ובזה יש לפרש הפסוק (תהלים י"ב) מלפניך משפטי יצא עיניך תחזינה מישרים, פ"י, בקשתנו, שמשפטנו יצא מאת השי"ת בעצמו שהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו צופה ומביט ומצד המעש"ט שעתידי האדם לעשות.

א"י עפ"י מאמר הגמ' הנ"ל אני הוא לאחר שיחטא ויעשה תשובה, ועיי"ז נעשו בבחינת זכו ואחישנה, וע"כ יצאו קודם הזמן אעפ"י שטרם הגיע זמן הגאולה כתירוצו של הערכי נחל, וזש"ה לכן אמור לבני ישראל אני ה' בעל הרחמים המקבל שבים, ועל כן והוצאתי אתכם קודם הזמן. והנה בעל תשובה הוא כפנים חדשות ועיי"ז נעשה בחי' זכו, ובזה י"ל המשך הכתוב ולקחתי אתכם לי לעם עפ"י דאיתא בספרי החיד"א ומובא בבני יששכר (מאמרי חודש תשרי מאמר ד' אות כ"ד) דתשובה מהני

וכיון שמושבע"ה השפיל את עצמו בגדולתו לראות בסבלותם כמו כבי שהתגלה בסנה, בחינת עמו אנכי בצרה כדפרש"י, ע"כ נבחר הוא לראש ישראל. וזש"נ לו (לעיל ג' י"ב) כי אהי עמך וזה לך האות מראיית הסנה כי העיקר להשתתף בצרתם של ישראל, משו"ז נבחרת להיות שליח לגאולתם.

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי. ידוע מאמר חז"ל במס' ברכות (ז' ע"א) כשישראל אוהזין מעשה אבותיהם בדיהן זוכר להם זכות אבות ובאם לאו לא, ואפשר לומר דהא דאיתא (שבת נ"ה ע"א) תמה זכות אבות, היינו באינם אוהזין מעשי אבותיהם בדיהם, ועיי"ש בתוס' (ד"ה שמואל) שעכ"פ ברית אבות לא תמה. והנה יסוד מעשה אבות היה להשרות את האמונה בהשגחה פרטית, וזה שאה"כ וגם אני שמעתי את נאקת בני אשר מצרים דייקא מעבידים אותם, שבנ"י תולין השעבוד בהתגברות כח מצרים ולא השכילו להבין שהכל בהשגחה פרטית, וממילא ל"ש כ"כ שזכות אבות יגן עליהם, ע"כ ואזכור את בריתי אשר לא תמה. (עיי' פ"י שמות ע"ה ויהי בימים הרבים ההם).

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם ואזכור את בריתי. בהקדים מה שפירשו מאחז"ל (ברכות ג' ע"א) מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם, ופ"י מה לו לאב משום מה האב הגלה את בניו ואינו גואלם, והתירוץ הוא משום ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם, שעיקר האוי והצער שלהם הוא העדר השפעות גשמיות ואינם מצטערים על העדר השפעות ברוחניות, וזש"ה וגם אני שמעתי את נאקת בני אשר מצרים מעבידים "אותם" שעיקר צערם על שמצרים מעבידים אותם ולא על גלות הרוחניות, ע"כ ואזכור את בריתי, הוכרתי להביא עליהם קושי השעבוד ויסורים המרומז בברית, ע"ד מאמר חז"ל (ברכות ה' ע"א) נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורים, משא"כ אם היו מצטערים על גלות הרוחניות היו נגאלים בלי קושי השעבוד ויסורים.

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל וגו' ואזכור את בריתי וגו' והבאתי אתכם אל הארץ וגו' ונתתי אותה לכם מורשה אני ה'. י"ל דודאי רצון השי"ת הוא שנוכה מצד עצמנו לגאולת עולם, כי ע"י זכות אבותינו הוי כמאן דאכל לאו דיליה דבהית לאסתכולי באפיה (עיי' ירושלמי עילה פ"ג), והנה עיקר הגאולה הוא כדי לזכות לראות פני ה', ולזה נזכה רק אם הגאולה תהיה מצד עצמנו, וזה פשט הפסוק וגם אני שמעתי את נאקת בני ואזכור את בריתי, אשר כרתי לאבותם, אבל רצוני הוא ונתתי אותה לכם מורשה שתזכו ליגאל מצד עצמיכם, ואמר הטעם אני ה' שתזכו לקבל פני.

מטעם בן ואב שמחל על כבודו כבודו מחול (קידושין ל"ב), משו"ה קרא להם הקב"ה במצרים בני בכורי ישראל (שמות ד' כ"ב), וזהו ולקחת אתכם "ל"י" לעם שתקראו בני ולכך מהני לכם תשובה ועי"ז תזכו לזכו אחישנה.

ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה, ובפסוק י"ב, הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים וידבר ה' וגו' ויצום אל בני ישראל וגו' אלה ראשי בית אבותם. אפשר לומר דידוע התירוצים על שיצאו ממצרים לפני השלמת זמן הגלות במצרים, א' מטעם ולא יכלו להתמדה שלא יטמעו וישקעו שם מקוצר רוחם הרוחני, ותני השני שקושי השעבוד השלים, והנה אצל בני ישראל לא היו טעמים אלו מספיקים בעיניהם שיזכו עי"ז להגאל קודם הזמן. וזה פי' הפסוק ולא שמעו אל משה שכבר הגיע זמן הגאולה מטעם מקוצר רוח הרוחני כנ"ל טעם הא', ומעבודה קשה קושי השעבוד שהוא טעם הב', ולכן וידבר ה' אל משה ואל אהרן בתורת ציווי להוציאם ממצרים בזכות אלה ראשי בית אבותם, בזכות אבותינו הקדושים מדלג על ההרים בזכות ההרים אלו האבות כידוע. וז"ש משרבע"ה הן בני לא שמעו אלי וחושבים שעדיין לא הגיע זמן הגאולה, ואיך ישמעני פרעה שבודאי יטען שטרם הגיע הזמן, וא"ת שאתפלל לפדותם קודם הזמן עי"ז אמר ואני ערל שפתים כי משרבע"ה מחמת גודל ענותנותו לא האמין בכח תפלתו, ע"כ בא הציווי להוציאם בזכות אבות כנ"ל.

ואהרן אחיך יהי נביאך וגו'. הנה הר"ת של התיבות הללו הם ואי"ן, וכן של ואלהים יבקש את נרדף (קהלת ג' ט"ו), וכן של והאכלתיך נחלת יעקב אביך (ישעיה נ"א י"ד), וכן וכנה אשר נטעה ימינך (תהלים פ' ט"ז), הנם חד, ואפשר לומר דמשרבע"ה ירא שע"י שליחותו יהיה מהנרדפים ולא יהיה ביכלתו לעבוד את הש"י ח"ו, וא"ל הקב"ה ואהרן אחיך שרדפוהו כמש"נ (במדבר ט"ז י"א) ואהרן מה הוא כי תלינו עליו, ועי"ז זכה לגדולה כי אלהים יבקש נרדף, הוא יהיה נביאך, פי' להורות לך שאדרבה שע"י רדיפות באים הצדיקים למדרגות גדולות. וכן מצאנו אצל יעקב אבינו ע"ה שהיה נרדף מעשיו ולבן, וזכה לנחלה בלי מצרים, וזהו והאכלתיך נחלת יעקב אביך שג"כ ר"ת ואלהים יבקש את נרדף. וכן וכנה פי' בסיס אשר נטעה ימינך, שכל המזמור מדבר מרדיפות שסבלו כלל ישראל ועי"ז יזכו לגאולתם וגדולתם. והנה כל אלו הם ר"ת של "ואי"ן", וזה שאמר הכתוב שלום רב לאהבי תורתך "ואי"ן" למו מכשול (תהלים קי"ט קס"ה), פי' ע"י ואי"ן שהוא ר"ת של ואלהים יבקש את נרדף, אין למו מכשול רק כל טוב סלה.

כבד לב פרעה וגו'. אפשר לומר עפ"י מה דאיתא בעץ החיים ובשער הפסוקים מהאר"י ז"ל פי' ויחי שהנשמה הוא במח

והרוח בלב והנפש בכבד, וע"י הנשמה יתירה בשבת נתקדשו כולם, ועכ"נ (שמות ל"א י"ד) ושמרתם את השבת כי קודש הוא לכ"ס, ר"ת מח כבד לב, והנה פרע"ה שהוא הער"ף אותיות פרע"ה והעורף הוא נגד המת, ר"ל מתנגד לבחינת מח לא היה לו נשמה רק רוח ונפש דהיינו לב וכבד, וזש"ה כב"ד ל"ב פרעה, ועל כן אמר (לעיל ה' ב) מי ה'. ובה יתבאר דרשת חז"ל (מנחות ל"ה ע"ב) עה"פ וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (דברים כ"ה י) אלו תפילין שבראש, כי ע"י הארת נשמה שבמוח שזוכים לה ע"י תפילין שבראש כמו שמובא בנוסח הלשם יחוד, עי"ז נקרא שם ה' עלינו ואוה"ע יראים מאתנו כי להם אין נשמה כנ"ל.

והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עומד עליה לבלתי היות שם ערוב וגו'. איתא בשם הבעש"ט זי"ע ועכ"א שיש לאדם לדעת שאפילו במחשבה רעה יש ניצוץ קדוש המחיהו, וכשידע זאת יפרד הרע ויהיה הכל טוב, ואפשר לומר שזה מרומז בקרא והפליתי ביום ההוא וגו' אשר עמי עומד, רומז לתפילה ע"ד שאמרו הכוז"ל (ברכות כ"ו ע"ב) אין עמידה אלא תפלה, לבלתי היות שם ערוב במחשבות זרות, ע"י שתדע כי אני ה' בקרב הארץ, אפילו בענינים ארציים, המחשבות זרות, ישנם ניצוצות קדושה, ועי"כ יתפרד הרע ונשאר רק טוב.

ושמתי פדות בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה. בהקדים פי' הישמה משה מה שאמרו חז"ל ומובא ברש"י סו"פ בשלח (י"ז ט"ז) אין השם שלם ואין כסאו שלם עד התיקון השלם, כי שם הוי' יתב' רומז להיות הוה ויהיה, והנה היה ויהיה שהוא נגד שם י"ה הוא בהתגלות מלכותו, משא"כ הוהו שהוא נגד שם ו"ה בעוה"ר הוא באתכסיא ונשאר כס מכסא בחינת איתכסיא, ורק י"ה מהויה הוא באיתגליא, ואולי זה שאומרים בקדושת כתר הן גאלתי אתכם אחרית כראשית, ר"ל שיהיה אחרית, היינו ו"ה מהשם, כראשית י"ה שהוא באיתגליא. והנה רק הוה הוא ישר בהשם וכשהוא באיתכסיא אין להשתמש בו משא"כ היה היו"ד קודם, וכן יהיה צ"ל מוא"ו יו"ד, וז"ש ושמתי פדת בין עמי ועמך למחר לאחר זמן היינו בזמן הגאולה "יהיה" האות הזה מוא"ו יהיה יו"ד.

ושמתי פדות בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה. ובמסורה ג' פדות, הכא, ואיך פדו"ת שלח לעמו צוה לעולם בריתו קדוש וגו' (תהלים קי"א ט'), ג' כי עם ה' החסד והרבה עמו פדו"ת (תהלים ק"ל ז), וי"ל בד"ז ידוע שבגאולת מצרים לא נפדו רק ממצרים והיו אח"ז גליות אחרים, אבל בגאולה מגלות אדום תהיה גאולה שלימה, וימחה זכרו של עמלק ימ"ש ויהיה קדוש ונורא שמו. וזה שאמר ושמתי פד"ת חסר וא"ו, יען שהוא רק פדת בין עמי ובין עמך ר"ל המצרים, אבל כשזוכה לפדות שלח לעמו אז הפדות מלא ב"וא"ו, של"ח לעמו"ו עולה עה"כ מח"ה

נגאלין, ועוד אמרו (שם) כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו, ואפשר שיש רמז לכך בפסוק זה, ושמתי פדות בין עמי, ישראל, ובין עמך, עובדי ע"ז, בזכות מח"ר יהי"ה או"ת הז"ה, שעולה שבת שהוא אות (ה' של האות הוא רק לשימוש) היינו בזכות שב"ק אשית פדות לעמי אפילו אם יהיו ח"ו בחינת "עמך" ע"ז. וזה יש לרמוז בפסוק ולכל בני"ה היה אור במושבותם (שמות י"ג) לכל, אפילו לפשוטי ערך היה אור במושבותם, ע"י השבת הרומז בתיבת מושבותם, וכל העוונות מוחלין להם, ועיין בדגמ"א. וזאת תורת המסורה ושמתי פדות הגאולה בין עמי ובין עמך כנ"ל, אפי' שהם עובדי ע"ז, והוא ע"י פדות שלח לעמו צוה לעולם ברית"ו, שהוא שבת ברית עולם, כי עם ה', שמא דקב"ה שהוא שבת, כדאי בזה"ק יתרו, החסד, שכל דינין מתעברין מיניה ועי"ז והרבה עמו פדות.

ויכבד לב פרעה ולא שלח את העם. אפשר לומר דידוע שבמצרים היה כח היצר גדול מאד, ומשו"ה האותיות בתוך מצרים הם יצר, וכשמעמידים במקומם תיבת אני בצירוף השני ממין ה' הנותרים הוא אמני"ם, וז"ש הקב"ה (להלן י"ד) אני יוצא בתוך מצרי"ם, תחת היצר"ר כבי, [עיין אהבת ישראל לך לך עה"פ ועל אברם ממצרים ועל פי דברי הצמח צדיק עיין שם] וזה שנאמר בהגדה של פסח אני ולא מלאך, רומז להאמונה שהקב"ה הוא בכבודו ובעצמו ואין זולתו, וזש"נ (ישעי' כ"ו ב) פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים, היינו פתחו שערים שני הממין ויבא גוי צדיק, הקב"ה בחינת אני, שומר אמונים, ודרשו חז"ל שבת (ק"ט ע"ב) אל תקרי אמונים אלא אמנים שאומרים אמנים דהיינו אמונה, אמני"ם אותיות מאמין שבכח האמונה מבטלים את היצר.

והנה אוה"ע אפילו שמאמינים בה' שבורא שמים וארץ, אינם מאמינים בהשגחתו יתב' ואומרים עזב ה' את הארץ ומסר את ההנהגה לשבעה כוכבי לכת, והמצרים עבדו לטלה שבמלואו כזה טי"ת למ"ד ה"י גימ' כוכבי" לכת, שהמצרים בדעתם הנפסדה חשבו שנמסרה ההנהגה לשבעה כוכבי לכת. ולזה בא הרמז צדי"ק שומר אמני"ם גימ' יציאת מצרי"ם, היינו שלא להתפלל אפילו לשבעה כוכבי לכת רק להש"י לבד, וע"כ ל"א של"ח א"ת הע"ם גימ' שבע"ה כוכבי" לכת, והיינו ויכבד את לב פרעה ולא שלח את העם שרצה להטעות גם את ישראל שיאמינו בשבעה כוכבי לכת, ע"כ בא מצות קרבן פסח לשחוט את הטלה לבטל אמונה נפסדה זו והגיעו להתחזקות באמונת השגחתו יתב'.

ואולי מה"ט נקרא שבת הגדול כי ידוע אשר פירשו עה"פ (תהלים צ"ט ב) ה' בציון גדול ורם על כל העמים, עפ"י הידוע הפרש המובן בין גדול לרם, דרם הוא רק למעלה, וגדול הוא אף מלמטה למעלה, וזה פשט הכתוב ה' בציון גדול היינו בציון

אמח"ה א"ת זכ"ר עמל"ק (שמות י"ז י"ד), ונוכה לצוה לעולם בריתו שיהיה קדוש ונורא שמו, אזי והרבה עמו פדו"ת שיפדו מכל המציקים אותם, ומשו"ה גלו"ת אדו"ם עולה פדו"ת שכשנגאל מגלות אדום תהיה פדו"ת מלא וגאולה שלימה. ולזה אמר למחר הרומז למחיית עמלק כמש"נ במלחמת עמלק (שם שם ט) מחר אנכי נצב על ראש הגבעה, יהיה האות הזה, ר"ל אות וא"ו הרומז לגאולה שלימה (עיין במד"ר משפטים ל' ב) ובזוהר ח"א בהשמטות דף ר"ס ע"ב ורס"א).

עוד יש לפרש עפ"י המסורה הנ"ל פדת ג' במסורה, ושמתי פדת בין עמי, פדות שלח לעמו, והרבה עמו פדות, פדת כאן חסר וא"ו, מטעם פדות "שלח" לעמו ע"י שליח, ולעת קץ כי עם ה' החסד שהוא כבי' בבחינת אב שכבודו מחול (קידושין ל"ב ע"א) ויגאל אותנו בכבודו ובעצמו גאולה שלימה, אז והרבה עמו פדות ויהיה פדות מלא, וזהו נרמז בכתוב ושמתי פדת בין עמי כעת והיה הפדת חסר, אבל למחר יש מחר לאחר זמן בזמן הגאולה העתידה יהיה הגאולה מלאה ושלימה, וז"ש למחר יהיה האות (וא"ו) הזה.

א"י לפרש המסורה עפ"י מה דאיתא בספד"ק דיש ב' מיני גליות, או גלות אדם אצל עצמו ע"ד הרשעים ברשות לבם (בראשית רבה ל"ד י"א), הב' גלות ישראל ביד אוה"ע גלות אדום, והנה פד"ת בלי וא"ו גימ' גלו"ת אד"ם בניקוד קמין שהוא הגלות אצל האדם עצמו, וזה פדת שלח לעמו לפדותם מתאות לבם, ע"י צוה לעולם בריתו הוא התוה"ק הנקראת ברית ע"ד מאחז"ל בנדרים (ל"ב ע"א) גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, אבל בזמן הגאולה שיהיה מלאה הארץ דעה ולא יהיה תאוות גשמיות יהיה פדו"ת מלא בוא"ו שעולה גלות אדו"ם לפדותינו מידם לחירות עולם. וזש"נ כי עם ה' החסד, בזמן הגאולה, אז והרב"ה עמו פדות, היינו פדות מלא וא"ו שהוא אות החיים, (עיין מד"ר משפטים, ל' ב) ובזוה"ק במדבר (דף קכ"א) בחינת ובלע המות לנצח ע"י הגאולה וזש"נ ושמתי פדות בין עמי ובין עמך, למחר, היינו לאחר זמן בזמן הגאולה שלימה, יהיה האות הזה להוסיף הוא"ו אות החיים כנ"ל. וידוע שעמלק רצה להגביר ח"ו התאוה על השכל, ומיתתו ע"י פדו"ת של"ח לעמו"ו שעולה עה"כ מח"ה אמח"ה א"ת זכ"ר עמל"ק, כנ"ל ע"י תיקון היסוד נגד טומאת עמלק אשר קרד, וזה צוה לעולם ברית"ו ואזי יהיה קדוש ונורא שמו שם וכסא שלם בבי"א.

א"י ושמתי פדות בין עמי ובין עמך למחר יהיה האות הזה, ובמסורה פדו"ת שלח לעמו צוה לעולם בריתו, כי עם ה' החסד והרבה עמו פדו"ת, הנה מבואר שבזכות שבת נגאלין כדאי במס' שבת (ק"ח ע"ב) אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות מיד

לכו זבחו בארץ גם בארץ טמואה, ומשרבע"ה השיב לו לא נכון לעשות כן, כי באמת עפ"י ההלכה עולת בן נח אינה צריכה הפשט וניתוח (בראשית רבה פ' ל"ד ט) אבל של ישראל צריכה הפשט, וי"ל הכונה דשל בן נח אינה צריכה הפשט מגשמיות שיהיה לבו נשבר, אבל ישראל צריכה הפשט מהרע ומהגשמיות, וכיון שהוא לא נכון בהכנה הראויה ע"כ לא נכון לעשות כן, רק מקודם לצאת ממקום הטמואה ולהכין את עצמם בהכנה הראויה ורק אז זבחנו.

הירא את דבר ה' מעבדי פרעה הניס וגו'. איתא במדרש דעבדי פרעה אמרו להעם שלא יפחדו מדברי משה ולא יכניסו מקניהם לבתים וזש"ה הירא את דבר ה', יותר מדברי עבדי פרעה הניס את עבדיו ומקנהו. ובלעם וחביריו שלא שמו לבם לדבר ה' עזבו מקניהם בשדה, ומשו"ה לא היה לבלעם סוס לרכוב כשהלך לקלל את ישראל, וזהו שהשיב לשרי מואב ששאלוהו מ"ט לא רכבת אסוסיא אמר להו ברטיבי שדיא, עיין סנהדרין פ' חלק (ק"ה ע"ב) ועיי"ש ברש"י באחו לרעות, ולהנ"ל י"ל דהיינו בברד נשאר, כנ"ל.

ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון מפני ה' אלהים. בהקדם מה שפירשנו הפסוק (תהלים ע"ט ו) שפוך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו כי אכל את יעקב ואת נוהו השמו, היינו שהשוואי ישראל ימ"ש מצטדקים על רדיפת ישראל וכו' שמצוות השי"ת הם עושים שצוה להחריב את בית המקדש ולצער ישראל, אבל האמת שכונתם אינה בשביל לקיים רצון השי"ת, כי אם להרע לישראל, וזה בקשתנו שפוך חמתך אל הגוים אשר לא ידעוך שבאמת אינם מתכוונים לקיים מצוותיך ובשמך לא קראו, והרא"י כי אכל את יעקב, כינוי להמון עם, וגם את נוהו השמו, היינו הצדיקים, הגדולים, וממה נפשך היה להם להשאיר אחד מאלו, שאם צדיקים נתפסים בעון הדור (עיין שבת נ"ה ע"א) הרי הם מכפרים על עון הדור, ואם המון העם נענשים, א"כ אין מקום להעניש את הצדיקים שלא חטאו, וזש"א משה לפרעה ועבדיו המשעבדים את ישראל בטענה שהם עושים ומכונים לעשות ציווי ומצות השי"ת, ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון מפני ה' אלהים ולא מטעם יראת שמים אתם עושים זאת.

המצוינים בהלכה הוא בבחינת גדול ששולט אפילו בעמקי תהום רבה, ור"ם שהוא רק למעלה, על כל העמים שהם מאמינים שהוא רק למעלה ואינו משגיח בתחתונים ר"ל וממילא עובדים לשבעה כוכבי לכת לאמצעי ח"ו. ומשו"ה בעשור לחודש שהיה בשבת עפ"י המבואר בסדר עולם שפסח מצרים היה ביום ה', ולקחו הטלה הרומז לכוכבי לכת כנ"ל וקשרו אותו והכניעו תחתיו, פרסמו בזה שהוא יתב' גדול בעליונים ותחתונים וע"כ נקרא שבת הגדול שהוא הוכחה על שהוא יתב' "גדול" ושליט ומשגיח בעליונים ובתחתונים.

והנה שבעה כוכבי לכת שהם שבתא"י צד"ק מאדי"ם חמ"ה נוג"ה כוכ"ב לבנ"ה עולים אלף רמ"ח, ובחשבון באלף לאלף עולה רמ"ט אחד יותר מאברהם, עכ"נ (בראשית ט"ו א) אל תירא אברם אנכי מגן לך להצטרף עמך ועוד נאמר (שם פסוק ה) ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא וספר הכוכבים וגו' ויאמר לו כה יהיה זרעך, ר"ל שהוציא אותו משליטתם, וצוה אותו הבט מלמעלה למטה וספור (מלשון ספיר ויהלם) את הכוכבים שאתה באמונתך גדול מהם ומאיר להם, וכה יהיה זרעך ויצאו "ברכוש גדול" וד"ל, באמונת אומן שהוא יתב' כבי' גדול ולמטה ורק לו לבדו ראוי להתפלל. ומכיון ששחיטת הפסח הוא ביטול הסטרא אחרא, אסור לשחוט הפסח שהוא ביטול הסטרא אחרא על חמץ ושאר שרומז לסט"א, ולזה עולה ביטול חמץ שא"ר במכוון ל"א יהי"ה ל"ך אלהי"ם אחרי"ם ע"ל פני" (שמות כ' ג), כי ע"י שחיטת הפסח וביטול החמץ מבטלים כח ע"ז והסט"א, וביטול וביעור חמץ הוא במחשבה בדיבור ובמעשה, ע"כ מחשבה דיבור מעשה עולה עו"ל מלכות שמו"ם, כי ע"י ביטול הס"א במחשבה דיבור ומעשה אפשר לקבל עול מלכות שמים בשלימות.

ויקרא פרעה אל משה ולאחרן ויאמר לכו זבחו לאלהיכם בארץ ויאמר משה לא נכון לעשות כן וגו'. י"ל דעל הטענה שבנ"י מוכרחים לצאת ממצרים כי אחרת ישקעו בני ש"ט בערות מצרים, טען פרעה שגם במצרים אפשר לעבוד את ה', ולפיכך אמר לכו עבדו את ה' בארץ, ע"כ נצטוה משרבע"ה ליקח המטה שהיה כולו קודש וכשיהיה לפני פרעה מקום טמואה יהיה לתנין ונחש, וכיד משה יהיה למטה בכפו בכח ידו הקדושה, ומוזה ראייה שהסביבה גורמת הרבה, ע"כ אמר פרעה